

bloedvaatjes optreden. Dit zou dan tevens de verklaring in zich houden, waarom bij cultuurvolkeren wel, bij natuurmenschen minder of geen kaalhoofdigheid optreedt. De waarheid dezer theorie in het midden latend, — immers ook [de chemische werking der lichtstralen bij het studeeren bij gaslicht zal wel een rol spelen —, meen ik toch aan collega SLOOS te moeten opmerken, dat na bovenstaande, alleszins de twijfel gerechtvaardigd is, of het volgende geslacht door geen hoed meer te dragen, geen kaalhoofdigheid meer zal vertoonen. Wel is duidelijk, dat het nut van regelmatige haarmassage, in casu geregeld borstelen, in overeenstemming is met vele haaruitvaltheorieën.

Amersfoort, 30 Juli 1917.

G. A. PRINS.

Wij ontvingen na plaatsing van bovenstaand stukje nog enkele andere brieven van vakgenooten over den haaruitval, alle van ongeveer dezelfde strekking. Wij plaatsen die derhalve niet en sluiten onder dank aan alle inzenders de gedachtenwisseling over dit onderwerp.

Redactie.

BRANDSTOF OP GENEESKUNDIGE VERKLARING.

Aan het slot van de kennisgeving van dr. A. SIKKEL in het *Tijdschrift* van 21 Juli, lees ik tot mijn schrik: „Een regeling voor buitengewone toewijzing (van kolen) op geneeskundige verklaring in geval van ziekte is eveneens gereed”. Indertijd waren er wittebroodsverklaringen. Een quasi-patiënt kwam bij den arts en zeide „Dokter ik kan geen bruin brood verdragen, geef mij asjeblieft een verklaring voor wittebrood”. En meestal, althans zeer dikwijls, werd zulks gegeven.

Een stroom van weinig nauwgezette, vaak valsche geneeskundige verklaringen is over ons land gegaan. En nu zullen wij krijgen verklaringen voor kolen.

Wanneer ik de pathologie naga, vind ik alleen een paar aandoeningen van de luchtwegen, waarbij verstrekking van kolen *misschien* noodig is. Maar in de praktijk zal het anders gaan. Wie maar een beetje koorts heeft, of zich dat verbeeldt, de oude heer, die niet slapen kan, de zuigeling die 's nachts lastig is, allen zullen kolen vragen en als het van den huisarts afhangt, zullen ze veelal krijgen, wat ze wenschen. De geneesheer daarentegen, die het ernstig neemt met zijn verklaringen, moet weer een leven van dagelijkschen strijd met zijn patiënten doormaken, wordt voor onbarmhartig uitgemaakt enz. Ik hoop van harte, dat wij van kolenverklaringen zullen verschoond blijven, en dat niet alleen voor ons gemak, maar ook omdat de kolenmaatregel veel kans heeft van schipbreuk te lijden tengevolge van geneeskundige verklaringen. Ongetwijfeld zijn de meeste artsen het hiermede eens.

Vianen, 30 Juli 1917.

J. KNEGTERING.

NAAR AANLEIDING VAN DE QUADERNI D'ANATOMIA VAN LEONARDO DA VINCI.

De vraag, opgeworpen door prof. VAN DEN BROEK, of DA VINCI de ontleedkunde uitsluitend beoefende om haar zelfs wille, d. w. z. om de kennis van den vorm, dan wel als middel voor het aangrijpen van vraagstukken van verdere strekking, lijkt mij wel voor beantwoording vatbaar. Het wil mij voorkomen, dat DA VINCI met zijn anatomische studiën een zuiver wetenschappelijk doel beoogde. In zijn tijd toch waren anatomie en physiologie vereenigd tot één wetenschap onder invloed van een speculatief-deductieve denkwijze, welke van de Ouden (GALENUS enz.) overgenomen was.

De ontleedkunde, beoefend om haar zelfs wil, om de kennis van den vorm, dus wat men thans onder kunstanatomie verstaat, trok DA VINCI niet bovenmate aan. Tot dit besluit mag men komen, wanneer men zijn *Trattato della pittura* bestudeert. Hierin wordt de ontleedkunde als studievak voor den jongen kunstenaar ternauwermond genoemd. Anders is het met de proportieleer, die hij hoogschat en onontbeerlijk voor den kunstenaar acht. Van algemeene bekendheid is het (ook CHOUANT neemt dit aan en de grootere handboeken over kunstgeschiedenis eveneens), dat DA VINCI op zich genomen had teekeningen te maken voor een anatomisch werk van MARCANTONIO DELLA TORRE (1473—1512?). Dit werk is helaas nooit verschenen, maar men

heeft recht te vermoeden, dat onder de vele ontleedkundige teekeningen van DA VINCI menige afbeelding voor dat werk voorkomt. Zoo ziet SUDHOFF in een teekening, die hij liet reproduceeren in zijn „Tradition und Naturbeobachtung” Studien zur Gesch. d. Medizin I, Leipzig 1907) wel degelijk een afbeelding, bedoeld als illustratie. En vindt men in de waarneming van DA VINCI over de verplaatsing van het hart, beschreven en afgebeeld door prof. VAN LEERSUM (L. DA VINCI and the acupuncture of the heart, *Janus*, afl. 7—8, 1913) niet het bewijs, dat DA VINCI iemand was, die physiologisch kon denken en zijn tijd verre vooruit was?

Geldermalsen, 30 Juli 1917.

F. M. G. DE FEYFER.

BERICHTEN.

BUITENLAND.

NEW-YORK. — De gevaren van den arbeid. Blijkens een statistiek der „Metropolitan”, loopende over de 9 millioen blanke personen, bij deze maatschappij verzekerd tegen ongevallen, is het aantal ongevallen in 1916 5 per 100000 verzekerden grooter geweest dan in 1915. In de laatste jaren was er een neiging tot afnemning van het ongevallencijfer, maar de „bloei” der oorlogsnijverheid heeft hierin verandering gebracht. In 1916 en 1915 bedroeg het geheele aantal ongevallen per 100000 verzekerden resp. 73.5 en 68.9. Hiervan: verbrandingen resp. 8.4 en 8.1; gasvergiftiging 3 en 2.5; verdrinking 9.5 en 11.9; verwonding door vuurwapenen 1.6 en 1.4; snede of steek 0.2 en 0.1; val 13.7 en 12.4; in mijnen en steengroeven 1.0 en 1.0; door machines 1.6 en 1.4; door spoortreinen 7.6 en 7.3; door trams 2.6 en 2.3; door auto's 8.8 en 5.7; door andere voertuigen 3.4 en 3.5; door electriciteit 1 en 0.7; door andere oorzaken 11.2 en 10.7.

Wat de sterfte aan nijverheids-anthrax betreft, leert de arbeidsstatistiek der Vereenigde Staten, dat deze een vijfde gedeelte bedraagt van de sterfte aan loodvergiftiging. Van de aangetasten sterven 20 pCt.. De invoer van huiden, wol of haren, afkomstig van zieke dieren, is verboden, en voor zoover dusdanige goederen uit besmette streken komen, moeten zij worden ontsmet, wat echter geen waarborg geeft voor het dooden van alle sporen. Het meest doeltreffend zijn persoonlijke voorbehoedmiddelen, het dragen van handschoenen en maskers, het dragen van een afzonderlijk werkpak, krachtige luchtversching (ter voorkoming van de gevaarlijke long-anthrax), en de werkgevers behooren te zorgen, dat daartoe gelegenheid wordt geboden en dat de werklieden goed op de hoogte komen van al deze maatsregelen, ook van het gevaar, dat lichte huidverwondingen opleveren en van de eerste verschijnselen van besmetting (*Journ. Am. Med. Ass.*, 9 Juni 1917).

Het geheele aantal ongevallen in den Staat New-York, die 200000 werkgevers en millioen werknemers telt, bedraagt 365000 per jaar, waarvan 315000 geneeskundige hulp noodig hebben. De kosten per ongeval zijn gemiddeld 10 dollars. Aan schadevergoedingen werd in 60000 gevallen per jaar 9600000 dollars betaald. Maandelijks komen 100 werknemers door ongevallen om het leven (*Med. Record*).

Personalia. — Overleden: de chirurg TH. KOCHER te Bern, op 84-jarigen leeftijd; de oogarts prof. MAX KNIES te Freiburg i. B.

PINKHOF.

BINNENLAND.

Het promotierecht der H. B. S. — Met bekwamen spoed heeft de Tweede Kamer het opnieuw ingediende wetsontwerp LIMBURG behandeld. Het is terstond in de afdelingen besproken, dadelijk daarna is het verslag dier besprekingen verschenen en reeds Donderdag 26 Juli l.l. is het in openbare behandeling genomen na het wetsontwerp tot het nemen van bijzondere maatregelen omtrent het goederenverkeer met het buitenland (export-centrale). Veel debat heeft er tenslotte niet meer over plaats gehad. Alleen de heer NOLENS, die bij de vorige behandeling een fel tegenstander ervan bleek te zijn, heeft zijn stem verheven om te verklaren, dat, hoewel hij en de